

pintada (cercles concèntrics i línies en meandre), kalathos, ibèrica a mà, una copa Campaniana, i una gerreta bitroncocònica.

* **Sitja nº 6:** Sitja probablement escapçada ja d'antic. Hi havia ceràmica ibèrica a torn i a mà, i àmfora ibèrica.

* **Sitja nº 7:** A la finca del Sr. Batlle. Probablement no pertany a aquest conjunt.

* **Sitja nº 8:** Pertany al conjunt de Can Modolell. De fet no sembla propiament una sitja.

* **Sitja nº 9:** Destruïda. Hi havia ceràmica a mà.

* **Sitja nº 10:** La seva part superior, escapçada, va ser tapada amb una capa de pedres. S'hi trobà un fragment de ceràmica àtica de figures negres, ceràmica a torn, una fíbula i una fusaiola.

* **Sitges 11-12:** No s'hi trobà material arqueològic.

FASES-CRONOLOGIA: En aquest jaciment tenim dos tipus d'estructures, com ja hem vist. Per un costat hi ha un conjunt d'una dotzena de sitges, i per altre unes estructures d'habitació. Hi ha algunes sitges que es troben dins les habitacions (nº 1-4), si bé sols la nº 1 és clarament coetànea.

- Pel que fa a les sitges que no estan situades dins les habitacions, cal dir que presenten un material (segons RIBAS-MARTIN (1961)) que va de s. V a.C. fins un moment tardà dins la cultura ibèrica (algun "kalathos", ibèrica pintada, etc..). Cal dir, però, que el material que coneixem és ben escàs. En el cas de la sitja nº 10, però, el conjunt de material indica una cronologia d'amortització d'època ibèrica plena.

- Es difícil també situar el moment inicial de l'hàbitat, del conjunt d'habitacions, donat que els materials que coneixem pertanyen tan sols a l'amortització de les sitges. Si tenim en compte el material descrit per M. Ribas (amb un sol fragment de ceràmica àtica (sitja nº 3), i alguns de Pre-Campaniana (potser la F. Lamb 27a)) i els publicats per C. Martí, crec que la presència d'alguns materials clars del s. II a.C. (Campaniana A Lamb. 31, Lamb. 27c), i tenint en compte que alguna amortització de sitja de l'hàbitat, segons Ribas, sols presenta Campaniana A, sense B, ens podria portar a mitjans del s. II a.C.. Es una datació, però, hipotètica, a partir dels materials que coneixem.

L'època final de reompliment d'aquestes quatre sitges correspon practicament a mitjans del s. I a.C. (MARTI 1978 p. 128). Les formes de Campaniana més abundants són les Lamb. 1, típicament del s. I a.C.. També els fragments de Parets Fines corresponen a aquest moment (MARTI 1978 p. 128). Cal dir, però, que aquesta cronologia (potser un xic

avançada), no forçosament ha de ser de les quatre sitges. De fet hi ha un lot de materials més antic (de s. II a.C., o, si fem cas de les indicacions de M. Ribas, encara més antic (ell parla d'un fragment d'àtica i de Proto-Campanianes)). Per exemple la sitja nº 4 (clarament escapçada pel nivell d'habitació) presenta segons M. Ribas sols Campaniana A, sense indicar presència de Campaniana B.

Aquest fet impedeix afirmar, com fa C. MARTI (1978 p. 128), que la posterioritat d'alguna habitació respecte les sitges (que es cert en el cas de la sitja nº 4) impliqui una cronologia romana de les estructures d'habitació (és a dir, posterior a la meitat del s. I a.C.). Cal pensar que la sitja nº 1 funciona probablement fins el final de l'ocupació, i que per tant el lot de materials provinent de l'amortització de les sitges ens marca el final de tot el jaciment, habitacions i sitges. Aquesta data cal situar-la entorn la primera meitat del s. I a.C.

ACTUACIONS REALITZADES: Excavació de M. Ribas i Martin Tobias. Reestudi del materials per Carles Martí.

BIBLIOGRAFIA: RIBAS-MARTIN 1961, MARTI 1978, PUJOL-GARCIA 1985, BANUS 1991.

OBSERVACIONS: Malauradament sols sabem que hi havia un assentament amb sitges i habitacions, però no coneixem bé la disposició (a partir dels dibuixos de l'excavació pot intuir-se l'existència de tres habitacions o estances -encara que sols es veuen els murs d'una d'elles-, i sembla que dins cada habitació hi hauria una o dues sitges (cas de les sitges 3-4?)), ni tampoc coneixem bé la cronologia inicial. Sembla tractar-se, però, d'un petit hàbitat ibèric com altres de la zona de Cabrera. Es indicatiu que les sitges apareguin dins de les habitacions, un fenomen que en aquest moment ibèric final també trobem a l'interior del poblament de Burriac (BANUS 1991).

Cal tenir en compte que la recent troballa a tan sols 150 m. d'aquí d'un nou jaciment (Can Bartomeu, nº 12.6), totalment paral·lelitzable a aquest, pot servir per reinterpretar aquesta troballa més antiga, de la qual n'hem perdut bastanta informació. Es també de destacar que les sitges inicialment localitzades al jaciment foren 10, però sols se n'ha conservat el material de quatre.

Es potser un element significatiu que cal destacar el fet que l'única sitja que sembla que perdura durant tota la vida de l'hàbitat (sitja nº 1, que no presenta, com les altres, ni traces d'escapçament ni pedres tapant la seva boca de forma intencionada -possiblement per aprofitar l'espai sobre seu-), sigui la que presenta dos cranis i restes oseees

humanes. Podria tractar-se d'una reutilització (ritual?) de la sitja en el moment de l'abandonament? (també a Can Miralles (nº 12.8) es trobà un crani humà en la sitja nº 31).

VALORACIO: Un nou cas d'assentament al pla isolat, però d'una cronologia molt més tardana, ja no de l'ibèric ple, o almenys que perviu molt més que els de l'ibèric ple ho fan (molts acaben a la 1ª meitat del s. II a.C.). Correspon ja a un altre fenomen, lligat al món romà. Cal destacar el fet que un dels murs de les habitacions escapça una de les sitges, és a dir, que en l'últim moment de vida del jaciment l'antic sistema típic ibèric d'enmagatzematge en sitges s'abandona (excepte potser en el cas de la sitja nº 1), però continua el poblament al lloc, un fet que el trobem repetit en altres jaciments. Pot tractar-se molt probablement d'un nucli paral·lelitzable amb el jaciment de Can Bartomeu (nº 12.6).

Nº ORDRE: 12.6

NOM JACIMENT: Can Bartomeu / Camí de Can Segarra.

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: En el vessant Sud del Turó dels Oriols, a uns 150 m. del jaciment "Prop de Can Grandia" (nº 12.5), una mica més a sota, al costat del camí de Can Segarra. Es un petit replà del vessant. 150 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: Es tracta de dos camps de sitges, de cronologia diferent, situats al voltant d'una estructura d'habitació, un petit hàbitat (POU 1992). L'hàbitat, però, sols existeix en un segon moment, contemporàneament al segon camp de sitges. D'aquest petit hàbitat, molt arrasat per les tasques agrícoles recents i per remocions antigues, sols se n'ha conservat una habitació, realitzada amb murs en sec. Aquesta habitació tingué dues fases, amb una segona fase on es construí un mur interior delimitant una petita estança. Davant l'habitació es conservaven restes d'una altra estructura murària. No sembla però, que es tractés d'un hàbitat gaire gran. A l'interior d'aquesta habitació hi havia també una sitja, que s'amortitzà en el moment d'abandó de l'hàbitat. La sitja es conservà íntegrament, podent-se observar perfectament l'acondicionament de la seva boca probablement per poder ser tancada.

Pel que fa a les sitges, poden diferenciar-se dos grups (POU 1992 p.16-17)):

- Un primer grup (d'aproximadament 18 sitges) estava situat a ponent de l'hàbitat, tocant al camí de Can Segarra. Les sitges estaven agrupades en una reduïda àrea, sense massa dispersió. Aquestes sitges foren amortitzades possiblement a finals del s. III a.C. (material en estudi).
- Un segon grup (16 sitges) estava situat a llevant de l'hàbitat, amb el que conviuen. Aquestes sitges, també molt agrupades, s'amortitzaren entorn el segon quart del s. I a.C., igual com l'hàbitat.

DESCRIPCIO MATERIALS: Materials en curs d'estudi.

- Els materials de les sitges més antigues corresponen a un moment de finals de s. III a.C.
- Els materials recuperats a l'excavació de l'hàbitat consisteixen basicament en els següents productes (POU 1992 p. 20 i ss.):
 - * Vernís negre: Campaniana A i abundant Campaniana B. Un fragment presentava lletres ibèriques incises a la base.
 - * Escassos fragments de ceràmica ibèrica pintada.
 - * Comuna ibèrica, oxidada i reduïda (amb gran diferència la ceràmica més abundant). Un fragment estampillat.
 - * Ceràmica grollera oxidada i reduïda. Es tracta de produccions de tècnica ibèrica tardana.
 - * Amfora ibèrica.
 - * Amfora Púnica.
 - * Amfora Itàlica.
 - * Amfora local: diverses vores d'àmfora Dressel 1 de producció local, imitacions.
- Altres materials:
 - * Nombrosa tègula i ímbrex.
 - * Fragments de maó.
 - * Fragments de *dolium*.
 - * 2 *pondera* i una fusaiola.
 - * 1 terracota (cap de lleó).
- Pel que fa a les sitges de la darrera fase de l'hàbitat, contenen un material molt ric, amb una important presència de Campaniana B i B-oïde, el que marca una cronologia avançada bastant clara.

FASES-CRONOLOGIA: Poden distingir-se com a mínim dues fases. La primera estaria relacionada amb les sitges amortitzades a finals del s. III a.C., que semblen correspondre a un hàbitat del moment ibèric ple, que sofriria algun tipus de restructuració o abandonament en aquest moment, probablement coincidint amb altres abandonaments en altres jaciments propers (finals s. III a.C.).

- La segona fase, abans de la qual sembla haver-hi un hiatus, correspon a l'hàbitat i a les sitges amortitzades en el segon quart del s. I a.C..

L'excavació de l'hàbitat ha permès establir que la vida de l'establiment va durar uns 100/125 anys (POU 1992 p. 16). No s'observa una diferència molt gran en quant a cronologia entre els materials recuperats a l'estrat més antic i al de l'abandonament. La disposició de l'hàbitat reflexa dues fases, de difícil establiment cronològic. Els materials d'importació ens donen un *terminus post quem* de 125 a.C., i l'absència de sigil.lates un límit superior situat entre el 60/40 a.C. (coincidint amb l'abandonament de Burriac).

L'amortització de les sitges de llevant, i de la sitja de l'interior de l'hàbitat, es correspon amb la fi de l'hàbitat, doncs el material ceràmic trobat correspon a un mateix moment d'amortització.

ACTUACIONS REALITZADES: Excavació d'urgència a càrrec de J. Pou l'any 1991-92.

BIBLIOGRAFIA: POU 1992.

OBSERVACIONS: Aquest jaciment de Can Bartomeu està situat molt a prop de Can Grandia (nº 12.5). No oblidem que "Prop de Can Grandia" correspon també a un conjunt de sitges, algunes d'aquesta mateixa cronologia (s. I a.C.). Alguna de les sitges aïllades de Can Grandia podria fins i tot formar part de l'extrem Nord-Occidental del camp de sitges de Can Bartomeu (del s. III a.C.). El que sembla clar és que pot haver-hi una relació entre ambdós jaciments. Existeixen nombrosos elements com per intuir un comportament bastant paral.lelitzable (un conjunt de sitges és bastant antic, potser de finals de s. III a.C., mentre que el moment final és també paral.lel; fins i tot, en tots dos casos hi ha una sitja dins una habitació, no sabem amb quina funció).

VALORACIO: Es tracta d'un jaciment que presenta dues fases ben diferenciades. La primera fase es correspon amb un camp de sitges de l'ibèric ple, sense que s'hagi localitzat cap hàbitat (tipus petit assentament isolat, com molts altres que es comencen a conèixer a la zona (sols al sector de Cabrera, uns set)). De fet fins ara els petits hàbitats localitzats de l'ibèric ple no presenten sitges, que apareixen aïllades.

La segona fase, en canvi, correspon ja a un moment ben diferent. Es tracta d'un conjunt de sitges situades entorn un petit edifici de com a mínim dos àmbits, que podria estar lligat a la conservació i manteniment de les sitges (POU 1992 p. 17). La datació de l'amortització, en el segon quart del s. I a.C., ens marca l'abandonament d'un tipus d'hàbitat que ha estat inmers en les estructures del món romà, però que no s'adapta a les característiques de la nova estructura social i productiva del s. I a.C.

Es evident que la proximitat del jaciment al poblat de Burriac, i el seu paral·lel abandonament, ha de ser un fet a tenir en compte.

Nº ORDRE: 12.7

NOM JACIMENT: Can Borràs.

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: Al Nord del turó dels Dos Pins, quasi en el seu cim, a tocar de l'extrem Sud-occidental de l'*oppidum* de Burriac. Actualment queda a prop del C) Cerdanya. 215 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: Petit hàbitat ibèric isolat, excavat als anys 70. Sembla que es tractava d'un petit hàbitat on s'identificaven dues habitacions. No hi havien sitges (PUJOL-GARCIA 1985 p. 139). Una mica per sobre de Can Borràs (les habitacions estan a sota) es coneix l'existència d'una sitja, no excavada, del s. I a.C. (BANUS 1991 p.67). Aquesta sitja, però, en realitat esta a dins de l'*oppidum* de Burriac, per la qual cosa no pertany a aquest hàbitat, sinó al poblat.

DESCRIPCIO MATERIALS: En estudi.

FASES-CRONOLOGIA: L'hàbitat s'ocupa en un ampli període que va des del s. IV a.C. fins a finals del s.III a.C., inicis del s. II a.C.. Es tracta doncs d'un hàbitat de l'ibèric ple, amb una cronologia final molt semblant a la d'altres assentaments de la zona (comunicació personal J. Garcia).

ACTUACIONS REALITZADES: Excavat als anys 70 pel grup de col·laboradors de Cabrera de Mar del Museu Arqueològic de Barcelona.

BIBLIOGRAFIA: PUJOL-GARCIA 1985, BANUS 1991.

OBSERVACIONS: Hi ha una certa confusió a la bibliografia quan es parla d'aquest jaciment, que en alguns llocs es cita per la seva proximitat al C) Cerdanya. Sembla que es tracta d'un únic jaciment.

VALORACIO: Es un hàbitat isolat de l'ibèric ple, com altres de la vall de Cabrera, amb una cronologia molt semblant, especialment pel que fa al seu moment final (finals s. III a.C. inicis s. II a.C.), un moment que sens dubte marca una inflexió en l'evolució de la cultura ibèrica. Cal destacar que en aquest hàbitat tampoc s'hi han trobat sitges, igual com passa a Turó de Dos Pins.

Nº ORDRE: 12.8

NOM JACIMENT: Can Modolell (I). Sitges de Can Miralles - Can Modolell.

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: En el vessant del Turó dels Oriols-Burriac, prop ja de la riera. Entre les masies de Can Miralles i de Can Modollell, al costat esquerre del camí de Can Segarra, que des del poble de Cabrera puja fins a la muntanya de Burriac. A 500 m. de l'*oppidum*. 135 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: El conjunt de Can Modolell inclou diverses estructures: un nombros conjunt de sitges, un petit hàbitat ibèric, i un posterior jaciment romà Alt-Imperial que esdevindrà un Mitreu. Donada la complexitat de les diverses estructures, hem dividit l'estudi d'aquest jaciment en dues fitxes, una dedicada a les sitges i una segona al reste d'estructures, la qual cosa sols es deu a necessitats pràctiques.

El conjunt de sitges de Can Miralles-Can Modolell inclou 14 sitges, 9 de les quals estan agrupades (nº 22,23,24,25,26,27,33,34,35) i les altres 4 estan dins un radi de 40 o 50 m. de les anteriors (nº 8, 19,30,31,32) (fig. 21.1). La forma d'aquestes sitges és generalment ovoidal amb el fons arrodonit. En algun cas, sitges nº 31 i 35, la seva base és plana. Només la 22 presenta una forma pràcticament esfèrica. Tenien un diàmetre màxim mig d'uns 2 m. Es calcula una alçada mitja entre 2.5 i 3 m. Totes foren excavades en el granit alterat o sauló (PUJOL-GARCIA 1985 p. 51). Un rebaix en el terreny d'època moderna (s. XVII) les escapçà practicament totes. Analitzem-les ràpidament:

- **Sitja nº 19:** Excavada per Ribas (RIBAS 1964 p.76). Contenia ceràmica ibèrica feta a torn i Campaniana.

- **Sitja nº 22:** Excavada l'any 1966 per M. Ribas. Conservava les parets allisades amb una lleugera capa d'argila. Les parts inferiors de la sitja estaven totalment ennegrides. La sitja estava segellada per un nivell de 30 cm. de potència de fragments d'àmfora ibèrica (fig. 21.2). Entre els materials del reompliment cal destacar la presència de ceràmica Proto-Campaniana (F. Lamb. 49, datable en els inicis del s. II a.C.), àmfora púnica (Ramon PE-16, de finals s. III a.C.), i ceràmica ibèrica a mà i a torn (amb kalathos pintat, amb vora exvasada plana, del tipus identificat per M.J. Conde com B1-

3, d'una cronologia entron el 200-150 a.C. (CONDE 1990 p. 238)). (PUJOL-GARCIA 1985 p. 62-65).

- **Sitja nº 24:** Excavada l'any 1968. Estava escapçada gairebé per la meitat, així com pel costat meridional. Entre els materials del reompliment cal destacar: Campaniana A (F. Lamb. 25, del s. II a.C.), Imitació de Campaniana (ceràmica grisa ibèrica, amb forma assimilable a la Lamb. 25 de la Campaniana A, datable des del s. III a.C. fins finals s. II a.C.), ceràmica comuna a torn ibèrica (tassa amb umbo, pàtera de pasta de color amarronat, imitant la Campaniana, etc..), àmfora ibèrica, dues gerres de coll de lliri i dues fusaioles. A part d'això s'ha trobat un conjunt d'armament ibèric en ferro practicament complet: casc hemi-esfèric, espasa, llança, dos ganivets, punyal, i alguna altra peça. Aquest fet, junt amb la troballa d'alguna resta d'estella d'os humà calcinada, fa pensar que es tracta d'una sitja reaprofitada com a enterrament (PUJOL-GARCIA 1985 p. 66-77).

- **Sitja nº 25:** Excavada l'any 68. Sols se'n conservava el fons. Tenia com a material un vas ibèric sencer fet a mà, i un a torn (GARCIA-PUJOL 1985 p. 78).

- **Sitja nº 26:** Excavada l'any 68. Aparegué escapçada. Presentava un interessant conjunt de ceràmica àtica (de figures rojes tardanes i vernís negre, del s. IV a.C.), Proto-Campaniana (F. Lamb. 27b, Lamb. 24 o 25, del Taller de Roses, i Lamb. 28, tots ells de la 1ª meitat del s. III a.C.), ceràmica ibèrica pintada, comuna ibèrica (pàtera imitant vernís negre), ibèrica a mà (PUJOL-GARCIA 1985 p. 78-84).

- **Sitja nº 27:** Excavada el 1968. Es trobava sencera, i comunicava amb la 26. Tenia 2 m. de diàmetre màxim, i 3.20 m. d'alçada. Era bastant pobre en material, destacant la presència de ceràmica àtica (pàtera de vernís negre, de la 2ª meitat del s. IV a.C.), Proto-Campaniana (Lamb. 40, D, amb un grafit ibèric i una alfa grega, molt probablement del taller de Roses, 1ª meitat del s. III a.C.), i comuna ibèrica (PUJOL-GARCIA 1985 p. 85-86).

- **Sitja nº 30:** Excavada l'any 1975. Aparegué escapçada. Com a materials cal destacar: Proto-Campaniana (Lamb. 26, Lamb. 27, Lamb. 24, datables en la 1ª meitat del s. III a.C.), Campaniana A (dues peces de Lamb. 23, una probable Lamb. 26, una peça Lamb. 28 (datable entre 225-150 a.C.), una peça Lamb. 27 (datable entre 225-150 a.C.), i una pàtera indeterminable), ceràmica comuna romana (vores de dues cassoles romano-republicanes, datables pel contexte en el s. II a.C., encara que la seva

cronologia podria ser d'inicis del s. I a.C.), grisa ibèrica (gerretes bitroncocòniques), imitacions de vernís negre en ceràmica grisa (en concret una imitació de Camp. A F. Lamb. 23, i una altra pàtera amb pasta de color gris i franja amarronada al mig), ibèrica pintada (kalathos, datables entre el 200-150 a.C. (CONDE 1990 p. 238)), comuna ibèrica (imitacions de vernís negre, Lamb. 26, Lamb.24 o 25 de peu baix, i alguna peça de pasta grollera), ibèrica a mà, àmfora púnica (Maña D, Maña C-1, Maña C, PE-16), àmfora ibèrica (amb un fragment estampillat). També aparegué una punta de llança de ferro, de fulla de secció quadrada i enmanegament de secció circular, semblant a un *pilum*, i un fragment d'ungüentari de vidre, romà possiblement, que els arqueòlegs consideren podria ser aliè al nivell de la sitja (PUJOL-GARCIA 1985 p. 87-94).

- **Sitja nº 31:** Excavada l'any 75. Escapçada i seccionada. Presenta els següents materials: Proto-Campaniana (Lamb. 27b), Campaniana A (Lamb. 23, Lamb. 33b, de 1ª meitat de s. II a.C., i Lamb. 27c, que daten de 1ª meitat de s. II a.C.), ibèrica pintada (kalathos, del mateix tipus que els anteriors (CONDE 1990 p. 238), i un fragment informe en pasta grisa, amb engalba beix clar, pintada amb motius de cercles concèntrics, amb paral·lels datables entre 175-150 a.C.), grisa ibèrica (una gerreta bitroncocònica, amb pasta amarronada, poc depurada, i una altra gerreta amb pasta grisa, i una franja marró, així com una imitació de vernís negre, Lamb. 26), comuna ibèrica (imitació també Lamb. 26), ibèrica a mà, àmfora púnica (Maña D), àmfora ibèrica (un fragment de vora i llom mal cuit, enfonsat). També va apareixer un crani humà (PUJOL-GARCIA 1985 p.95-100).

- **Sitja nº 32:** Aquesta sitja va apareixer sota el mur P-4 del jaciment de Can Modolell (nº 12.9), que la tallava (fig. 21.3). S'excavà l'any 75 per l'equip d'aquest jaciment. De la sitja tan sols aparegué el fons, conservat en una alçada d'uns 40 cm. Era una sitja de forma ovoïdal. De la sitja tan sols s'exhumaren tres fragments informes de ceràmica ibèrica a torn (PUJOL-GARCIA 1985, p. 87).

- **Sitja nº 33:** Excavada l'any 1979. Es trobava seccionada verticalment per la meitat. Podia presentar dos nivells, un superior amb materials més antics (Proto-Campaniana, ungüentari ibèric fusiforme pintat de s. II a.C., kalathos amb engalba beix i pintat, comuna amb engalba blanca i pintada, tassa amb umbo, una imitació en grisa ibèrica de Campaniana Lamb.24 o 25, una olla de cuina en pasta grollera), i un d'inferior amb materials de la primera meitat del s. II a.C.: Campaniana A (Lamb. 23, Lamb. 31, Morel 68 i 68b -de mitjans s. II a.C.-

, Lamb. 34 -típica de s. II a.C.-, i Lamb. 27 C), ceràmica comuna romana (cassola d'ús comú romano-republicana, com la de la sitja 30, datable en el s. II-I a.C., però sobretot de s. I a.C.), grisa ibèrica (bitroncònics, amb una pasta amb tó lleugerament amarronat a la part central), ibèrica pintada (9 *kalathos*, amb motius decoratius ja de s. II a.C., i 3 vasos bitroncoònics amb engalbat color pallós i pintats amb pintura vermella, de s. II a.C.), comuna ibèrica, ibèrica a mà, àmfora púnica (RAMON PE-16), àmfora ibèrica (una amb grafit en "X" abans de la cuita, signe "TA"). Altres materials són una espasa de ferro ibèrica, una punta de ferro, i una fusaiola amb inscripció ibèrica (PUJOL-GARCIA 1985 p. 101-112).

- **Sitja nº 34:** Excavada l'any 1980. Escapçada la meitat superior, i també verticalment. S'hi identificà tan sols un únic nivell, el nivell II. El nivell II presentava poc material: 1 frag. de Campaniana amb excés de cuita, pasta gris, que podria ser una imitació, ibèrica pintada (un fragment d'ungüentari ibèric pintat) ceràmica ibèrica a mà, grisa ibèrica (un fons amb pasta de color gris, però amb una franja amarronada al mig), comuna ibèrica (tassa amb umbo), àmfora ibèrica. Va apareixer, però, un conjunt d'armament en ferro: llança, espasa, ganivet, i una punta d'arma no identificada (GARCIA-PUJOL-ESTEBAN 1981, p. 59-61). Encara que aquests autors no ho esmenten, crec que és possible considerar aquesta sitja com un nou cas de sitja reaprofitada per a un enterrament (igual que la nº 24). La presència d'un conjunt tan clar d'armament es difícil d'explicar per altres motius, i la presència d'un conjunt com l'àmfora ibèrica, la tassa en umbo, l'ungüentari etc.. podria ser típica d'un aixovar funerari. L'escapçament de quasi la meitat de la sitja pot explicar l'absència de l'urna cinerària i les cendres.

- **Sitja nº 35:** Excavada l'any 1980. Escapçada per la boca, ja d'antic. Comunica per un orifici amb la 34. Presenta dos nivells (GARCIA-PUJOL-ESTEBAN 1981 p.22-58). El nivell superior, nivell II, presentava una peça Proto-Campaniana, Lamb. 26, de segon quart de s. II a.C., i un fragment de Campaniana A F. Lamb. 3, un peu tardà -de fet es tracta d'una forma de Camp. B-, datable de l'últim quart del s. II a.C., inicis s. I a.C.. El nivell inferior de reompliment artificial de la sitja; nivell III, presentava els següents materials: ceràmica àtica (1 frag. figures rojes), Proto-Campaniana (Lamb. 27, petites estampetes, i 27b), Imitació de Campaniana A (formes Lamb. 25, Lamb. 26), ibèrica pintada (plat, frag. amb pintura blanca, ungüentari), ibèrica a mà (gerres perfil en "S", imitació de "Kylix" àtic), grisa ibèrica, comuna ibèrica (tassa amb umbo),

àmfora ibèrica (1300 fragments, un amb grafit en "X" abans de la cuïta, un amb grafit en "V", i un amb estampeta), àmfora púnica (Maña C1, de s. II a.C., i Maña D), i àmfora Greco-Itàlica (d'un tipus bastant antic (NOLLA-NIETO 1990 p.373)).

- **Sitja nº 8:** Aquesta sitja pertany a aquest conjunt, encara que aparegué una mica allunyada del conjunt principal. En realitat la secció que en coneixem d'ella difícilment pot ser interpretada com d'una veritable sitja (21.4). Entre el material aparegut sembla que hi havia un fragment de Proto-Campaniana d'un Taller Occidental, un fragment de Campaniana A, Lamb. 26 decorada a plametes (finals s. III a.C.- inicis s. II a.C.), fragments de kalathos ibèric amb fulles d'heura estilitzades i dents de llop, i ceràmica ibèrica a mà (RIBAS-MARTIN 1961 p. 302, GARCIA-PUJOL 1985 p. 121).

DESCRIPCIO MATERIALS: Ja hem anat veient al llarg de l'estudi de cada sitja quin era el seu conjunt de materials arqueològics. Tan sols voldria aquí destacar alguns aspectes importants:

- Practicament la totalitat de sitjes estaven escapçades per la seva part superior, degut a un rebaix de terres relativament modern. Aquest rebaix va crear un estrat (nivell I) amb presència de materials moderns (s. XVII, moment probable del rebaix), però també d'antics (els materials de la part superior de les sitges). És interessant destacar que entre aquests materials antics s'hi troba un grup de fragments de ceràmica de tècnica ibèrica, però de factura tardana (ceràmiques que ja hem trobat en altres jaciments). Són ceràmiques amb impureses a les pastes, no tan ben depurades, més toves i poroses, algunes amb la tècnica del sandvitx però moltes amb pastes monocolors, marronoses. Estarien cuites a uns 750-800 graus de temperatura. La seva datació cau dins ja del s. I a.C., apareixent sempre associades a Campaniana B (PUJOL-GARCIA 1985 p.59).

- Es de destacar també la troballa a les sitges nº 31 i 33 de ceràmica de cuina romana, republicana. La presència d'aquestes peces comunes en un contexte ibèric fa pensar a Pujol i Garcia que no es tractaria de materials importats pels ibers, sino portats directament pels romans per al seu ús (PUJOL-GARCIA 1985 p.134). És una hipòtesi a considerar.

- Ha estat nombros el conjunt de restes faunístiques domèstiques recuperades a les sitges. Aquest conjunt faunístic és bastant uniforme, apareixent l'ovicàpid, el bou, el porc, el cavall i el gos. Són restes alimentàries (C.MIRO-MOLIST 1985 p. 128-131).

FASES-CRONOLOGIA: Les sitges no foren amortitzades en un mateix moment, sinó que es poden diferenciar tres

fases d'abandonament (PUJOL-GARCIA 1985, p. 117-119):

- Les sitges 26 i 27 s'abandonen entre el 375/330 a.C. i el 250 a.C.

- Entre el 225-175 a.C. s'abandona el nucli principal de sitges del grup: la 34 i 35, després la 30, 22, 31.

D'aquest grup podria ser també una sitja, la 24, reutilitzada per a enterrament, que és de difícil datació (potser entre el 200-150 a.C.). Segurament funcionaria com el grup principal. També la nº 8 seria amortitzada en aquest moment (GARCIA-PUJOL-ESTEBAN 1981 p. 121).

- A partir d'aquest moment sols quedaria una sitja en funcionament, la nº 33, que s'abandonaria cap el 160-140 a.C.

El reste de sitges (19, 23, 25, 32) no tenen prou material per ser datades.

Cal dir, però, que aquesta datació del conjunt de sitges pot ser en part revisada. Hi ha una sèrie de materials que darrerament han estat datats amb més precisió i permeten afinar un xic més les cronologies (VV.AA. 1992). També es possible entreveure en els materials descrits a la publicació d'aquest conjunt de sitges (exemplar també en aquest sentit, gràcies a una detallada descripció i al dibuix de gran quantitat de peces) alguns materials poc adients amb la datació donada. Aquest problema havia estat en part solucionat per l'existència en algunes sitges de més d'un nivell d'abocament, i per tant la cronologia final de la sitja es sustentava sols en els materials del nivell inferior. El fet que algunes d'aquestes sitges, però, fossin excavades per aficionats i en condicions difícils (escapçades, afectades per remocions, etc.) dificulta la comprensió d'aquests nivells interns. Veiem rapidament alguns d'aquests materials més complexos:

- Son diversos els fragments de kalathos pintats trobats a les sitges. Aquest tipus de producció ha estat estudiat recentment per M. J. Conde que reestudia en part alguns materials d'aquest jaciment (CONDE 1990 p. 238, 244, 254). La cronologia de les peces d'aquestes sitges correspon al període 200-150 a.C., pertanyen aquests kalathos al grup B1-B2-B3. La seva datació dins la primera meitat del s. II a.C. pot modificar un xic la cronologia d'algunes sitges (per exemple apareix a les sitges nº 30 i 31, datades de 225-175 a.C., però també apareix a la nº 33, de mitjans de s. II a.C.). D'aquesta manera les sitges nº 30 i 31 serien ja de 1ª meitat de s. II a.C.

També cal dir que a la sitja nº 8 M. Ribas i R. Martín ens descriuen un tipus de Kalathos ("paredes de kalathos del tipo de Fontscaldes, con decoración de hojas de hiedra estilizadas y dientes de lobo en

la vuelta del borde" (RIBAS-MARTIN 1961 p. 302)) que s'adiu bastant bé amb el tipus de kalatos produït en aquest centre. Si es confirmés aquesta filiació, la seva datació hauria de caure com a mínim ja dins els primers decennis del s. II a.C., data probable d'inici de les produccions de Fontscaldes (LAFUENTE 1992 p. 66).

- A la sitja nº 30 i 33 han estat localitzats diversos fragments de cassoles d'us comú Itàliques. Aquestes cassoles han estat datades per paral·les propers de finals s. II a.C. inicis s. I a.C., sense haver-se localitzat tipus semblants més antics (GARCIA-PUJOL 1986 p. 88 i 103).

- Són nombroses les peces de ceràmica Grisa de la Costa Catalana (o Emporitana) que presenten en el seu centre una ànima de color marró, especialment en gerretes bitroncocòniques (sitja nº 30, imitació de vernís negre, sitja nº 31, gerreta bitroncocònica, sitja nº 33, gerretes bitroncocòniques, sitja 34, fons). Algunes d'aquestes produccions de ceràmica grisa, amb el centre de la pasta de color marró, semblen apareixer a mitjans del s. II a.C. (GARCIA 1992).

En resum, podem dir que hi ha un conjunt de materials en determinades sitges que ens fa replantejar potser la seva cronologia:

- Sitja 22: 1ª meitat s. III a.C. (Proto-Camp. Lamb. 49, kalathos tipus B1-3).
- Sitja 24: 1ª meitat s. II a.C.
- Sitja 25: Indeterminable.
- Sitja 26: Material antic (s. IV i 1ª meitat III a.C.).
- Sitja 27: Material antic exclusivament (s. IV i 1ª meitat III a.C.).
- Sitja 30: Tot i algunes peces de 1ª meitat del s. III a.C., el moment d'amortització de la sitja ve marcat per peces clarament de 1ª meitat s. II a.C. (kalathos B1-B3), Campaniana A (Lamb. 27, 28), imitacions de vernís negre, i alguna peça potser encara més tardana (imitació de vernís negre amb pasta grisa i franja amarronada al mig).
- Sitja 31: Hi ha alguna peça de s. III a.C., però també peces clarament de s. II a.C.: Campaniana A Lamb. 33b, 27c, kalathos pintat (B1-B3), fragment informe amb engalba i pintura, gerreta bitroncocònica de pasta marró i franja grisa.
- Sitja 33: La diferenciació de dos nivells no és clara. Al nivell II hi ha Proto-Campaniana, però també kalathos pintat i engalbat, un unguentari fusiforme pintat (de s. II a.C.), i una olla de pasta grollera, qualificada com olla de cuina romana (GARCIA-PUJOL p. 105). El nivell III presentava un conjunt de vernissos negres amb peces de s. II a.C. (Lamb. 34, 27c), i algunes més aviat de mitjans de

s. II a.C. (Morel 68b). Com ja hem vist abans, la troballa de dues cassoles de ceràmica comuna Itàlica (datables per paral·lels com a molt antics de finals s. II a.C.), la presència de ceràmica ibèrica pintada, les dues gerretes bitroncocòniques de pasta gris amb centre lleugerament amarronat, i les Campanianes A de s. II a.C. daten el conjunt com a mínim de mitjans de s. II a.C. (però de fet és l'absència de Campaniana B el que delimita la cronologia *ante quem*, potser entorn el 125 a.C. (SANMARTI 1978)).

- Sitja 34: L'absència de vernís negre clar dificulta la datació. La presència, però, d'un unguentariu ibèric pintat, d'una cronologia entorn el s. II a.C., així com la presència de ceràmica grisa amb franja amarronada al mig porta a pensar en una cronologia dins el s. II a.C. avançat.

- Sitja nº 35: En el possible nivell II aparegué Proto-Camp. Lamb. 26 i un fragment de Campaniana A Lamb. 3, peça tardana, de darrer quart s. II a.C.-inicis s. I a.C.. En el nivell III diverses imitacions de Camp. A, àmfora púnica de s. II a.C. i material més antic, amb una gran quantitat d'àmfora ibèrica. La cronologia de l'amortització, donats els problemes estratigràfics, podria ser ben tardana.

- Sitja 8: La presència de vernís negre de s. III inicis s. II a.C., però també de kalathos pintat, situa l'amortització de la sitja dins la 1ª meitat de s. II a.C.

Per tant, i com a resum, podem dir que la data d'amortització de les sitges sembla lleugerament posterior fins a la que ara s'havia donat:

* La sitja nº 27 podia haver estat amortitzada ja a la 1ª meitat de s. III a.C.

* La sitja nº 26 podria correspondre al moment de finals de s. III a.C.-inicis s. II a.C.

* Les sitges nº 22, 24, 8 correspondrien bé a un moment dins la 1ª meitat del s. II a.C.

* Les sitges nº 30, 31, 33 i 34 són més difícils d'interpretar. Potser s'haurien d'incloure en un grup de mitjans de s. II a.C.

* La sitja 35, segons sigui considerada la seva estratigrafia, pot ser bé de s. II a.C., bé de finals d'aquest mateix segle.

El conjunt de materials més tardans recuperats (algunes peces grolleres, per exemple) poden encara replantejar aquesta cronologia. Hem de pensar que aquesta zona està en contacte amb les sitges i les estructures aparegudes a Can Modolell II, de cronologia posterior (12.9).

En l'última publicació on es citen aquestes sitges, la cronologia que es dona del moment final de l'amortització és de mitjans de s. II a.C. (CERDA-GARCIA 1987 p.7).

Actualment l'equip que està treballant en l'estudi conjunt dels materials i jaciments de la Vall de Cabrera està reestudiant tots aquests materials i les seves estratigrafies, donat que poden haver-hi alguns problemes donades les condicions de troballa i excavació del jaciment (comunicació personal J. Garcia).

ACTUACIONS REALITZADES: Excavacions realitzades als anys 60 (M. Ribas), anys 70 (S.A.M.M.), i 1980 (S.A.M.M.). Algunes d'aquestes excavacions es limitaren a ser recollides de materials apareguts al destruir-se les sitges (en efectuar-se moviments de terres).

BIBLIOGRAFIA: RIBAS 1964, GARCIA-PUJOL-ESTEBAN 1981, PUJOL-GARCIA 1985, NOLLA-NIETO 1990, CONDE 1990, VV.AA. 1992, GARCIA 1992.

OBSERVACIONS: En aquest sector de la vall de Cabrera són entorn de 40 les sitges conegudes. Algunes aparegueren dins del poblat de Burriac, altres en el seu voltant. Aquest conjunt de Can Miralles-Can Modolell podem considerar que té una clara unitat. De tota manera, prop d'aquí hi ha alguna sitja que podria estar-hi relacionada. Aquest seria el cas de la sitja nº 7, a Can Batlle, que no ha pogut ser mai estudiada.

VALORACIO: Aquest conjunt de sitges ens documenta més d'un moment d'amortització. Sembla, però, que és a la primera meitat de s. II a.C. i fins a mitjans de s. II a.C. on es produeixen uns profunds canvis, amb l'abandonament majoritari d'aquest camp de sitges. Aquest abandonament coincideix amb canvis en molts altres assentaments del món ibèric, i la mateixa presència d'algun significatiu element arqueològic romà, com la ceràmica de cuina, pot ser una dada a considerar.

El camp de sitges, però, no sembla un element aïllat. L'estudi de les restes faunístiques present a les sitges ens mostra com es tracta de restes culinàries, abocades allà, el que fa pensar en l'existència d'un hàbitat proper. De tota manera, l'arrasament de la zona al s. XVII ha impedit coneixer les estructures no enfonsades (si n'hi havia) del jaciment.

Nº ORDRE: 12.9

NOM JACIMENT: Can Modolell (II).

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: En el camí de Can Segarra, a un giravolt del camí abans d'arribar a Can Modolell. Es conserven restes a ambdós costats del camí. A uns 500 m. al Sud del poblat de Burriac. 135 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: El conjunt de Can Modolell inclou diverses estructures. Per un costat tenim un camp d'unes 13 sitges que queda entre Can Miralles i Can Modolell, que ja hem analitzat. En segon lloc tenim l'estructura d'època romana Alt-Imperial que esdevé al s. II d.C. un Mitreu, i finalment tenim les restes d'un assentament ibèric isolat, del qual sols es coneix algun mur. La complexitat en les relacions espaials entre les tres estructures (en part sobreposades) ha fet que l'estudi del jaciment no sigui del tot clar. Veiem-ho rapidament:

A)- Hàbitat ibèric. D'aquest assentament ibèric en tenim un indicatiu clar, i un altre de probable. Per un costat, durant l'any 1984-85 s'efectuà una delimitació del jaciment, junt amb una excavació d'urgència. S'efectuaren unes llargues rases, una de les quals topà amb un mur. Aquest mur aparegué a l'altre costat del camí on es troba Can Modolell romà, a l'hort de Can Modolell, per tant practicament a tocar. A partir de la troballa d'aquest mur s'obriren altres cales, localitzant-se més murs (BURJACHS 1985). Segons el seu arqueòleg, són uns murs de factura ibèrica, de pedres de totes mides, molt ben lligades entre si mitjançant fang de color vermellós, de factura com les ibèriques de Burriac o les mateixes d'època romana de Can Modolell (BURJACHS 1985 p. 27). Un mur (nº 3) corria en direcció Nord-Sud, i al seu costat Nord feia cantonada cap a l'Est (mur nº 39). Al Sud, el mur nº 3 sembla que volia fer cantonada cap a l'Oest. En la mateixa direcció del mur nº 39 i alineat amb ell hi havia el mur nº 16, si bé entre amdos hi havia un espai buit. Els murs recolzaven directament sobre el sauló. De la planta d'aquests murs sembla dependre's l'existència de dues habitacions. A l'espai corresponent a l'habitació Est hi aparegué una sitja excavada al sauló, buida de material. El material que aparegué associat a aquests murs (en la fonamentació entre els murs nº 16 i 39), correspon a ceràmiques ibèriques (sense importacions) i un polidor o molí de mà, que permet pensar que l'estructura arribà fins el s. I a.C. (BURJACHS 1985, POU 1992).

Aquest assentament de tradició ibèrica, que possiblement arribà fins el s. I a.C., sembla clar que hauria de funcionar amb algunes restes de sitges que han donat materials del s. I a.C.

B)- Assentament romà. Aquest assentament, d'origen poc clar, presenta uns primers estrats ben

identificables d'època Clàudia, sobre els quals es produeixen profundes reformes al s. II i III d.C.

El jaciment està dividit en diversos sectors: el "sector de les fosses" (amb diverses fosses Alt-Medievals), el sector de "Criptopòrtic", el sector de "l'annexe trapezoidal", i el sector de "l'habitació de la torre semi-circular" (fig. 22).

El nucli esdevé un temple mitraic com a mínim a partir de la segona meitat del s. II d.C (FABRE ET ALII 1984 p.131), però de fet hi ha testimonis d'un culte ja des del s. I d.C. (FABRE ET ALII 1984 p. 135). No es clara si la funcionalitat del jaciment, ja des dels seus orígens, fou cultural, o si aquesta fou posterior, tractant-se inicialment d'una *villa*.

De tota manera, les excavacions arqueològiques han aportat elements més antics:

- Sota un dels murs del sector de les fosses aparegué la sitja ibèrica nº 32 (fitxa 12.8), tallada pel mur (fig. 21.3). La cronologia de la sitja és indeterminable.

- L'estrat més antic localitzat, l'anomenat Estrat V, correspon a l'època de la primera edificació. El componen els reguerons cavats per la construcció dels fonaments, així com el dessota de les restes de paviment: aparegueren sorres amb ceràmica ibèrica tipus sandvitx, ibèrica pintada, i Campaniana A i B (S.A.M.M. 1978, PREVOSTI 1981a p. 208). Sobre aquest estrat ja s'hi troba l'Estrat IVb, que correspon a un terraplenament del terreny fet per bastir un nou edifici en el s. III d.C.. En aquest estrat hi apareix Campaniana A i B, T.S. Aretina, T.S. Sud-Gal·lica, T.S. Hispànica, T.S. Clara A, i monedes que van des de bronzes ibèrics (Auscenc, Ore) fins bronzes de Clàudi, Trajà i Antoní (PREVOSTI 1981a p. 209).

Posteriorment en el lloc s'hi bastí un temple Alt-Medieval (que descansa sobre l'estrat IVa, amb materials que van des de la Campaniana fins la T.S. Clara D i grisa estampada, amb especial esment a diversos fragments de Pre-sigil·lata i T.S. Aretina, que documenten una continuïtat en l'ocupació sense cap "hiatus" (S.A.M.M. 1982b p. 302)). També s'hi establí una necròpolis. És molt interessant el fet que les primeres parets documentades (P-1, Alt-Imperial) són fetes d'aparell poligonal, enganxades amb fang, reblades (S.A.M.M. 1978 p. 94).

- En les excavacions de l'any 1982, aparegué en el Quadre 50, sota un nivell amb T.S. Sud-Gal·lica, una sitja excavada en el sauló. En el Q-66-67 aparegué sota un paviment de calç un fragment de T.S. Itàlica, i al mateix nivell un paviment de terra batuda (Pav. nº 1). Sota el paviment de terra batuda aparegué un nivell (V) amb T.S. Itàlica, llàntia de volutes i Parets Fines (S.A.M.M. 1982a). De tota manera el primer estrat que s'ha identificat, segons la bibliografia recent, és d'època de Clàudi (BONAMUSA ET ALII en premsa p. 180).

- Hi ha molts materials Augusteus en estrats posteriors (ja hem dit que els primers estrats romans clars són d'època Claudia), el que ha fet pensar en un origen Augusteu del lloc (també s'ha parlat d'un paviment de *signinum* amb tesseles blanques aparegut sota l'empedrat del "criptopòrtic", que podria ser d'aquest moment (S.A.M.M. 1985)). Entre aquests materials n'hi ha un de molt interessant: es tracta d'una gran pàtera de T.S. Aretina, que fa 66 cm. de diàmetre, datable en el 25-15 a.C.. Es una pàtera que ha estat interpretada com a ritual, relacionada amb algun tipus de culte (BONAMUSA ET ALII 1987 en premsa).

- Hi ha un conjunt de maons amb grafitis llatins en el reompliment d'aquest nivell (datables en època Flavia o de Trajà). Rodríguez-Almeida els va interpretar com marques per comprobar la cocció d'un nou forn (RODRIGUEZ ALMEIDA 1979).

C)- Sitges sota les estructures (BONAMUSA ET ALII en premsa), que s'acaben d'amortitzar al s. I a.C. Durant la campanya de l'any 77 aparegué, per exemple, una sitja amb materials romans i Campaniana B (S.A.M.M. 1977a). Els materials ibèrics apareguts pertanyents a aquestes sitges poden agrupar-se en dos grups. Un que englobaria materials del s. IV-III a.C. (sitges Can Miralles-Can Modolell, jaciment n.º 12.8), i un segon grup amb materials de s. I a.C., màxim finals de s. II a.C.. Al seu damunt s'hi trobarien les estructures romanes (S.A.M.M. 1985).

DESCRIPCIO MATERIALS: Ja al parlar de cada estructura hem anat veient els materials característics que apareixen en cadascuna d'ells. Hi ha un conjunt de materials, però, que val la pena de tractar a part, doncs constitueixen una dada clau en l'interpretació del jaciment: els elements epigràfics.

S'han trobat 9 inscripcions, encara que alguna molt reduïda. Les més interessants són les següents (FABRE ET ALII 1984 p. 129-139):

* N.º 85. Dedicació de Lucius Petreius Victor, marxant d'all, al Déu Kautes Mitra. Es data dins la segona meitat del s. II d.C.. El sobrenom Victor és característic d'individus nascuts en l'esclavatge. La inscripció fou trobada en eixamplar un camí, junt amb cinc fragments de ceràmica Campaniana i T.S. Aretina.

* N.º 86. Dedicació a Kautes. Es data dins el s. II d.C.

* N.º 87. Dedicació a una divinitat femenina de part de Licinius. Es data dins la primera meitat del s. II d.C.

* N.º 88. Inscripció que commemora una *erogatio stipis* (distribució pública, colecta), que haurien efectuat un o dos duovirs. Aquesta lectura, la més probable, recolzaria el caràcter de lloc sagrat o de santuari d'una part de Can Modolell, un fet

testimoniat per les dedicacions Mitraïques. La cronologia de l'inscripció, dins el s. I d.C., però, és més antiga que la de les referències mitraïques, testimoniant per tant el caràcter sagrat del jaciment ja dins el s. I d.C.

* NQ 89. Inscripció d'Aphnius, llibert de Paccius Saturninus, procurador de Vespasià August. Inscripció d'època Flavia, en una placa de bronze, tipus *tabula ansata*, votiva. Sembla que es tracta del llibert d'un personatge ben important.

* NQ 90. Inscripció poc clara, amb una possible dedicació col·lectiva a *Ca(uti De)o*, datable a la fi del s. I inicis del s. II d.C.. De tota manera és una data molt alta per un culte mitraic a la península.

FASES-CRONOLOGIA: El jaciment de Can Modolell ocupa un ampli ventall cronològic, doncs l'ocupació d'aquest indret s'inicia a partir del s. IV-III a.C., amb les sitges més antigues de Can Miralles-Can Modolell (nQ 12.8), continua amb les sitges del s. II a.C., les sitges del s. I a.C. (que funcionen associades amb l'hàbitat identificat en dos reduïts sectors), i finalment les estructures ja propiament romanes. De fet, si ens centrem en les estructures d'habitació, podem identificar diverses fases:

- Assentament ibèric final, d'extensió bastant reduïda, com d'altres coneguts (Can Bartomeu, nQ 12.6), que funciona amb un camp de sitges.
- Assentament romà Alt-Imperial. Hi ha nivells d'època de Claudi clars, però els arqueòlegs que ho excavaren també parlen de nivells augusteus. En general s'accepta un origen Augusteu. Al llarg del s. II, inicis del III, s'efectuen notables reformes.
- En època Alt-Medieval s'hi basteix un temple a sobre, dedicat a Sant Joan (citada a inicis del s. XI en la documentació (PREVOSTI 1981a p. 208)). D'aquest moment Alt-Medieval són també un conjunt de fosses que perforen el jaciment romà.

ACTUACIONS REALITZADES: Excavacions pels membres de la S.A.M.M., dirigits per J. Bonamusa, des de l'any 1974 fins el 1984. El 1984-85 s'efectuà una delimitació del jaciment, excavant-se algun petit sector (F. Burjachs). Posteriorment s'hi ha realitzat alguna actuació puntual.

BIBLIOGRAFIA: S.A.M.M. 1977a, S.A.M.M. 1978, RODRIGUEZ ALMEIDA 1979, PREVOSTI 1981a, S.A.M.M. 1982a, S.A.M.M. 1982b, S.A.M.M. 1985, BURJACHS 1985, BURJACHS ET ALII 1987, BONAMUSA ET ALII en premsa.

OBSERVACIONS: Jaciment extremadament complexe, que hem presentat en dues fitxes per poder separar la part de les sitges, una part de les quals (les més antigues) poden quedar una mica lluny del reste de l'evolució del jaciment, de la part de les estructures d'habitació i culte. Aquesta separació

és bastant arbitrària (una part de les sitges és del s. I a.C.) però ha estat deguda a la necessitat de separar les diferents estructures presents a l'indret.

Malauradament, els resultats de les excavacions efectuades no són, pel que fa als nivells inicials del jaciment, tot el clars que seria desitjable, en part per la complexitat del jaciment (amb llarga pervivència, i reformes que destruïren els nivells inferiors), i en part per la manca de recursos.

VALORACIÓ: Ens trobem davant un jaciment cabdal per entendre el procés de romanització d'aquest territori.

Can Modolell, tot i els greus problemes d'interpretació que presenta, té alguns elements prou clars: en època ibèrica plena fou una zona ocupada per un camp de sitges (que potser devia funcionar amb un hàbitat proper -restes culinàries), i posteriorment, en el s. I a.C., de nou havia estat un indret ocupat per un petit hàbitat de tradició ibèrica, amb sitges al seu voltant (i una al seu interior), que ja estava inmers dins les pautes del món romà. Aquest hàbitat ibèric possiblement en època d'August queda amortitzat per unes estructures d'ocupació que no coneixem bé però que indiquen una funcionalitat possiblement cultual. La primera estructura clara localitzada hauria de ser un paviment de terra batuda associat a T.S. Itàlica (i la gran pàtera Aretina), si bé el primer estrat ben identificat citat en la bibliografia recent és d'època de Claudi (BONAMUSA ET ALII en premsa p. 180).

En època Flavia ja tenim una dedicació votiva d'un personatge important, llibert d'un procurador, i també dins el s. I una dedicació oficial, d'un duovir, commemorant una erogatio stipis. Es a dir, en el s. I d.C. la funcionalitat religiosa de l'indret queda ben demostrada. En el s. II d.C. aquesta funcionalitat religiosa es concreta en el culte Mitraic.

Ja Prevosti havia llançat la hipòtesi d'un lloc de culte ibèric, assimilat posteriorment pel món romà (PREVOSTI 1981a p. 208). M. Prevosti, però, creu que podria tractar-se d'un *vicus* ibèric romanitzat, cosa que les estructures descobertes no permeten afirmar. Més aviat sembla tractar-se d'un petit hàbitat ibèric, amb un camp de sitges al seu voltant, i no d'un *vicus*, que implica un tamany major. La presència d'un camp de sitges permet apuntar la hipòtesi de l'existència a l'indret d'un culte ibèric relacionat amb la fecunditat de la terra, l'agricultura, etc.. Potser seria aquest culte el que el món romà asimilaria.

Sigui com sigui, el que és clar és que la notable precocitat del culte romà (al s. I d.C. ja oficialitzat), sembla reflectir un cas

d'*interpretatio*, doncs si no s'accepta això es fa molt difícil explicar determinades característiques del jaciment cultural romà: el precedent indígena de l'indret, la precocitat de l'establiment del culte, la proximitat a l'*oppidum* d'*Ilduro*, i la situació un xic atípica del centre religiós romà. La hipòtesi d'un centre cultural ibèric anterior, no refutada per l'arqueologia sinó més aviat el contrari, permet explicar aquestes característiques.

D'altra banda, cal considerar que no coneixem en l'àmbit rural cap centre cultural ibèric al Maresme, i que aquest, si es confirmés, estaria situat en una zona propera a l'àrea de necròpolis de Burriac i al costat del poblat. Curiosament, és aquest l'indret triat pel món romà per col·locar el seu únic centre cultural rural conegut a la comarca.

D'altra banda, coneixent l'estrategia romana d'assimilació, que dedicava una especial atenció a controlar i encarrilar els cultes indígenes sota les noves pautes romanes, en una veritable operació de control ideològic dels pobles sotmessos, és ben lògic suposar que l'existència d'un nucli cultural oficial romà a 500 m. de l'antic nucli de poblament indígena, ha d'amagar un fenomen d'aquest tipus, una *interpretatio*. Aquesta *interpretatio* és d'època d'August, però no hem d'oblidar que practicament fins la meitat del s. I a.C. s'habita a l'*oppidum* de Burriac, i que la pervivència del món indígena és fins aleshores ben clara (pervivència, però, ja dins de pautes romanes). El jaciment de Can Modolell pot marcar un pas més endavant en l'estrategia del món romà de control i assimilació del món indígena.

NO ORDRE: 12.10

NOM JACIMENT: Montcabrer.

MUNICIPI: Cabrera de Mar/Cabrils (Mapa nº 4).

SITUACIO: El turó de Montcabrer és el turó que tanca per la part Sud la vall de Cabrera, formant un únic conjunt amb el Turó de l'Infern. Es l'extrem més meridional d'aquesta carena. 310 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: Es coneixen en aquest indret diverses notícies de jaciments:

- Dalt del turó del Montcabrer, SERRA RAFOLS (1928 p.54) cita habitacions ibèriques, amb ceràmica grollera i fina.

M. Ribas cita també en aquest lloc la troballa de ceràmiques romanes i teules, encara que les restes més importants d'aquest lloc són ibèriques. Així, parla posteriorment de la troballa de restes d'un poblat ibèric. Concretament parla de restes molt desfetes d'un poblat, "on hi abunda la ceràmica idèntica a la dels poblats". També diu M. Ribas que a causa del pendent del terreny, els fragments han baixat tot escampant-se per la plana, abundant-hi la ceràmica ibèrica i la Campaniana (RIBAS 1952 nº 70 p. 47). També de dalt del cim tenim la notícia de la troballa de restes d'habitacions ibèriques, a penes visibles, amb la troballa de ceràmica ibèrica, a torn i a mà, i "helenístiques" (SERRA RAFOLS ET ALII 1945 p. 87). Aquesta ceràmica "helenística" fa referencia normalment a la Campaniana.

- A baix del Montcabrer M. Ribas cita la troballa de dos sepulcres en sitja (amb urnes fetes a mà) i sepultures tardo-romanes (PREVOSTI 1981a p. 205).

- Entre Montcabrer i l'Autopista s'hi troba ceràmica romana en superfície, junt amb alguns materials ibèrics (PREVOSTI 1981a p.204).

- En el vessant Oest del Montcabrer Ribas va localitzar-hi restes d'habitacions ibèriques, on hi abundava la ceràmica. El Dr. Sobregrau hi va excavar el 1932, descobrint algunes sepultures ibèriques i dues sitges, que contenien petits vasos sencers i urnes fetes a mà, amforetes, ceràmica ibèrica, campaniana, sigil.lata, restes de plom i de ferro (PREVOSTI 1981a p. 153). Es molt probable, però, que aquestes troballes pertanyin al jaciment del "Turó de l'Infern (nº 12.11) doncs Ribas situà aquesta troballa darrera el Montcabrer, al "Bosc de l'Infern" (RIBAS 1952 nº 71, p. 47), lloc que coincideix aproximadament amb el del jaciment 12.11.

FASES-CRONOLOGIA: Es molt difícil situar cronològicament aquest conjunt de troballes. Pel que coneixem, sembla que es tracta d'un assentament ibèric, però ja amb materials romans (tègula, etc.). L'antiga troballa de ceràmica "hel·lenística" ens documenta la presència de peces de vernís negre a l'indret, i de fet M. Ribas ja ens parla de Campanianes.

Pel que fa al jaciment del cim, la troballa de ceràmica Campaniana, ceràmica grollera, així com de tègula, que descriu Ribas, ens situa dins l'ibèric final. Ara bé, això no exclou que pugui existir un nivell més antic. Dins de l'ibèric final, d'altra banda, tant podria ser del s.II a.C. com del s. I a.C.

La referència a troballes de ceràmica romana pot indicar una pervivència del jaciment.

(Pel jaciment del vessant Oest cal pensar en una cronologia dins el moment final del món ibèric. Aquí la troballa de sigil·lata pot documentar una pervivència fins un moment indeterminat dins l'Alt-Imperi. De tota manera aquests materials els analitzarem en el jaciment nº 12.11).

ACTUACIONS REALITZADES: Troballes fortuïtes i superficials. Sols es té notícia de l'excavació d'unes sitges del Dr. Sobregrau l'any 32, al turó del costat, però. Són troballes antigues. Recentment en efectuar-se la Carta Arqueològica de la comarca (1987) no s'han localitzat ni estructures ni materials superficials dalt del cim. Més recentment, però, R. Coll està estudiant materials provinents d'aquest punt.

BIBLIOGRAFIA: SERRA RAFOLS 1928, SERRA RAFOLS ET ALII 1945, RIBAS 1952, PREVOSTI 1981a, MALUQUER 1986 nº 54, SANMARTI 1986, BURJACHS ET ALII 1987.

OBSERVACIONS: Es tracta d'un conjunt de troballes entorn del turó del Montcabrer, de les quals sembla poder identificar-se l'existència de dos assentaments, un al cim del turó i l'altre al vessant Oest (probable jaciment nº 12.11). El reste de troballes estarien relacionades amb aquests dos nuclis.

Cal destacar que en aquest sector del Montcabrer i Turó de l'Infern M. Ribas cita la troballa de diverses sepultures ibèriques i romanes (RIBAS 1952 nº 71 i PREVOSTI 1981a p. 205-6).

VALORACIO: Pel que es desprèn de les notícies conegudes, sembla que es tracta de dos petits nuclis ibèrics situats ben a prop. Encara que en algun lloc es parla de "poblat", les mateixes referències permeten entreveure que són nuclis de reduïdes dimensions. Donat que en aquell moment no es coneixien els petits hàbitats ibèrics isolats, s'interpretaven com a restes de poblats. Cal pensar, però, que són dos

nous exemples d'aquests petits hàbitats isolats que ocupen la zona de Cabrera.

Pel que fa al nucli del Turó del Montcabrer no coneixem bé la cronologia d'aquest jaciment. Cal destacar que d'aquest segon nucli no tenim notícies de la troballa de sitges, i sols una referència general a habitacions. La troballa de ceràmiques romanes i, el que és molt interessant, de tègules, i de ceràmica grollera, ens documenta un horitzó ibèric final clar, amb possible pervivència posterior.

Nº ORDRE: 12.11

NOM JACIMENT: Turó de l'Infern.

MUNICIPI: Cabrera de Mar / Cabrils (Mapa nº 4).

SITUACIO: Turó situat a l'Oest del turó de Burriac, a la mateixa carena que el Montcabrer, tancant la vall de Cabrera. El jaciment ocupa el cim i part de les vessants. 322 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: Es coneixen a l'indret diverses troballes de materials.

- En el mateix Turó de l'Infern, M. Ribas hi va trobar molta ceràmica romana feta a torn, trossos d'àmfores, teules i imbrex, així com molta ceràmica ibèrica i romana republicana, abundant entre elles la feta a mà. També M. Ribas va localitzar diverses sitges, així com sepultures tardo-romanes (PREVOSTI 1981a p. 206).

J. Sanmartí va prospectar també l'indret, no localitzant habitacions però trobant un gran escampall de ceràmiques, entre les que predominen les ibèriques a torn, per bé que també hi va recollir alguns fragments d'àmfora Itàlica, entre ells un llaví de la forma Dressel 1B, i un bocí de Campaniana B o B-oïde (SANMARTI 1986 p. 647-8).

- En el vessant Oest del Montcabrer ("bosc de l'infern"), darrera del Montcabrer, M. Ribas hi situà restes d'habitacions ibèriques, on hi abundava la ceràmica. Aquí el Dr. Sobregrau va excavar el 1932 unes sepultures ibèriques que contenien petits vasos sencers i urnes fetes a mà, amforetes, ceràmica ibèrica, Campaniana, Sigil.lata, restes de plom i de ferro. També hi excavà dues sitges plenes de runa i ceràmica trossejada, i fragments de ceràmica ibèrica pintada (RIBAS 1952 p. 47 nº 71). Sembla que es tractaria del mateix jaciment.

En el curs d'elaboració de la Carta Arqueològica es prospectà de nou el jaciment, localitzant-se ceràmiques ibèriques en ambdues vessants del turó.

En el cim s'observa gran quantitat de material, producte dels forats dels furtius i dels detectors de metalls. Al cantó Nord-Est del cim s'observen unes filades d'una paret que possiblement envoltava el cim del turó, probablement de factura ibèrica.

FASES-CRONOLOGIA: A part del material vist per Ribas, que no s'ha conservat i on ja ell senyala material romà republicà, el reste de material trobat correspon clarament a un jaciment ibèric. La presència de tègula, Dressel 1B i Campaniana B ens marca un horitzó de primera meitat de s. I a.C. No sabem si podia haver-hi nivells anteriors. La cronologia de primera meitat de s. I a.C. podria ser el moment final de l'assentament.

Els únics materials posteriors a aquest moment són algunes sigil·lates sorgides en els enterraments ibèrics excavats pel Dr. Sobregrau, possiblement testimonis d'una reutilització del lloc com a necròpolis de manera esporàdica un cop abandonat l'assentament.

De tota manera no es totalment descartable l'existència de veritables nivells d'aquest moment (com han estat documentats recentment al "Poblat a 200 m. del cementiri" (10.7)).

ACTUACIONS REALITZADES: Troballes fortuïtes, o degudes a actuacions clandestines d'expoliació. Prospecció del lloc per J. Sanmartí i posteriorment pels membres de la Carta Arqueològica, el 1987.

BIBLIOGRAFIA: RIBAS 1952, PREVOSTI 1981a, SANMARTI 1986, BURJACHS ET ALII 1987, GARCIA 1987.

OBSERVACIONS: Els afeccionats de la zona comenten que uns furtius van trobar un tresoret de monedes ibèriques (entre 100 i 400) (BURJACHS ET ALII 1987). El que sembla clar és que la presència continuada de furtius a l'indret verifiquen l'existència d'un jaciment al lloc.

A aquest jaciment correspon també probablement la troballa citada per M. Ribas prop del "Bosc de l'Infern" (RIBAS 1952 p. 47 n° 71), més que no pas al mateix Montcabrer.

De tota manera sembla clar que tota aquesta àrea de la part superior de la Carena Montcabrer - Turó de l'Infern - Creu de l'Avella devia estar densament ocupada, o almenys molt freqüentada, com a mínim en època ibèrica final, doncs les troballes es situen unes molt a prop les altres (fent fins i tot difícil la correcta identificació).

VALORACIO: Es tracta amb molta probabilitat d'un nou hàbitat ibèric isolat. En aquest cas sembla que es tracta d'un hàbitat ocupat almenys al s. I a.C., ja amb clars elements que testimonien una influència

romana, com la presència de tègula. Es de destacar la possible presència de sitges, un element que sembla estar més relacionat amb els hàbitats isolats de s.II-I a.C. que no pas els del s. IV-III a.C. Potser aquesta diferència podria anar relacionada amb una diferent estructura de producció entre els dos moments, on mentre a la primera etapa els excedents de la producció passen als camps de sitges col·lectius, en el segon cas, amb una producció ja sota pautes romanes, la producció es enmagatzemada per cada productor aïllat. De fet un cas de funcionament similar ha estat observat a les sitges del poblat de Burriac (BANUS 1991). El pas d'un sistema a l'altre vindria clarament provocat per l'actuació romana, i el canvi en el sistema de propietat i ocupació de la terra. El jaciment podia haver arribat fins el s. I d.C.

Nº ORDRE: 12.12

NOM JACIMENT: Can Mateu (Can Benet).

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: Prop del mas de Can Mateu, a la dreta de la riera de Cabrera, al peu del Montcabrer. 90 m.s.n.m.

DESCRIPCIO ESTRUCTURES: D'aquest indret es tenen diverses notícies.

- Ja d'antic s'hi descriuen enterraments ibèrics (però la proximitat a Can Rodón de l'Hort pot haver provocat la confusió). M. Ribas va trobar en aquest indret restes que identificà amb una vil·la. Concretament parla de restes de parets, paviment d'*opus signinum* i algun tros d'*opus marmoreum* blanc i negre, columnes de pedra i carreus treballats, així com molta ceràmica. Ribas va fer un croquis de les restes trobades (fig. 23), molt poc indicatiu (PREVOSTI 1981a p. 203-204).

- Recentment s'han efectuat a Can Benet uns moviments de terres, on aparegueren materials arqueològics (ceràmica ibèrica i romana, d'ús comú, incloent àmfora, així com dos fragments de tègula i un fragment de T.S. Sud-Gal·lica) (GARI 1985 p. 287). Es tracta sens dubte del mateix jaciment, encara que aquí no s'han localitzat estructures.

- També al costat d'aquí, Can Sala, s'hi ha trobat ceràmica ibèrica i romana, així com una moneda d'*Ilduro* (PREVOSTI 1981a p. 202).

DESCRIPCIO MATERIALS: Els materials coneguts trobats a la que Ribas anomena vil·la de Can Mateu consisteixen en ceràmica Sigil·lata, ceràmica de Parets Fines, amb vernís i sense, àmfora, ceràmica d'ús comú, vidre, agulla d'os, i una fusaiola. També "algun

tros molt fi negre de superfície lluenta" que M. Prevosti interpreta com a grisa emporitana o ceràmica brunyida, però també podria ser imitació local de Campaniana (PREVOSTI 1981a p. 204).

A part d'aquests materials, però, M. Ribas diu que "tocant a les restes romanes hi havia molta ceràmica ibèrica i Campaniana" (RIBAS 1952 n.40, PREVOSTI 1981a p. 203).

De fet, com hem vist, la presència de ceràmica ibèrica i romana barrejada és general en tot aquest sector.

FASES-CRONOLOGIA: Indicis d'un assentament d'època ibèrica final (conjunt de ceràmica ibèrica amb Campaniana), que perviu durant l'Alt-Imperi (T.S. Sud-gàl·lica).

ACTUACIONS REALITZADES: Troballes fortuïtes, algunes ja de ben antic. Recentment es localitzaren nous materials, no estructures, al construir-se el Poliesportiu a Can Benet.

BIBLIOGRAFIA: RIBAS 1952, PREVOSTI 1981a, GARI 1985, BURJACHS ET ALII 1987.

OBSERVACIONS: Les troballes efectuades a Can Benet es troben a molt curta distància del jaciment de Can Mateu. donat que el que es trobà a Can Benet fou solament material superficial, i que el conjunt de materials trobats als dos llocs són homogenis, cal pensar que es tracta d'un únic jaciment. El mateix cal dir de Can Sala.

VALORACIO: No coneixem gaire bé les estructures d'aquest assentament. Les referències que es troben a la bibliografia a tombes ibèriques són explicables per la proximitat a la necròpolis de Can Rodón, que es troba ben a prop, a uns 200 m., i de la qual desconeixem quina fou la seva extensió original. Pel que fa a les estructures d'hàbitat, estem davant una possible vil·la Alt-Imperial (restes de mosaic, de columnes), però amb uns nivells anteriors. L'existència d'un paviment de *signinum* en pot ser un bon indicatiu, així com la troballa de materials ibèrics i romans republicans.

Nº ORDRE: 12.13

NOM JACIMENT: Urbanització "la Guardiola".

MUNICIPI: Cabrera de Mar (Mapa nº 4).

SITUACIO: Vessant dret de la riera de Cabrera, sota el turó de l'Infern. Actualment aquesta zona està ocupada per la Urbanització "la Guardiola", i el

jaciment aparegué a la cantonada del c) Girona i una torrentera pavimentada. 100 m.s.n.m.

DESCRIPCIÓ ESTRUCTURES: Es coneixen dues estructures, una habitació pavimentada amb *signinum*, i una sitja.

- El paviment fou localitzat per M. Ribas, i fou estudiat per X. Barral (BARRAL 1978 n.80). Aparegué a un metre de fondària, juntament amb parets que delimiten l'habitació per tres bandes i amb materials romans. Les parets corrien en direcció N.O.-S.E. i N.E.-S.O.. El paviment d'*opus signinum* està incrustat de tesseles blanques formant un semi-cercle (de 1x1.5 m.) (PREVOSTI 1981a p. 206).

- Al fer uns rebaixos de terreny en aquesta urbanització es va destruir una sitja excavada en el sauló, reomplerta de pedres. Es va trobar el següent material a les terres (S.A.M.M. 1974):

* Campaniana A: 1 frag. possible F. Lamb. 49; 6 frags. informes.

* Campaniana B: 2 frags. F. Lamb. 5, 1 frag. sembla F. Lamb. 2; 4 frags. informes.

* Imitació de Campaniana. 1 frag. Pasta color marró, vernís negre opac.

* Comuna ibèrica: diversos fragments (gerro de boca trilobular, peça tipus Vegas 1), amb pasta fosca (grisa, negra) amb molt desgredant de quars. Destaca també un fragment de ceràmica d'us comú en pasta grisa molt gruixut, i un altre també en pasta grisa imitant la forma Lamb. 5 de Campaniana B. Es possible que es tracti de ceràmiques de tècnica indígena tardana. 2 fitxes discoidals en pasta sandvitx.

* Ceràmica ibèrica a mà: 1 fons de ceràmica comú a mà, amb molt de desgredant de quars, 1 frag. de nansa.

* Amfora ibèrica: 4 frags. i 2 colls.

* Amfora romana: 1 frag. informe.

FASES-CRONOLOGIA: El mosaic podria datar-se per criteris interns en època Augustea o Alt-Imperial.

Pel que fa a la sitja, podem proposar una datació d'amortització entorn els inicis del s. I a.C., doncs hi ha proporcions similars de Campaniana A i B, i tenim produccions de ceràmica indígena (imitacions de Campaniana B del tipus de Can Madà, ceràmiques de tècnica indígena tardana) ja clarament del s. I a.C.

La descripció d'una peça amb la forma Lamb. 49, però, planteja la possibilitat d'una cronologia anterior.

ACTUACIONS REALITZADES: Troballes fortuïtes.

BIBLIOGRAFIA: S.A.M.M. 1974, BARRAL 1978, PREVOSTI 1981a, BURJACHS ET ALII 1987.